

נוביני קרקובסקיה Nowiny Krakowskie

ארגון יוצאי קרקוב בישראל
Związek Krakowian w Izraelu
Association of Cracowians in Israel

כתיבה, עריכה והבאה לדפוס: לילי הבר

ת.ד. 17209 תל אביב 6117102

cracowassociation@gmail.com

טלפון: 09-9579540, פקס: 054-4436366

<http://cracowassociation.blogspot.co.il/>

www.facebook.com/groups/cracowassociation

גליון 100, מאי 2015, אייר תשע"ה

בטאון ארגון יוצאי קרקוב בישראל

לזכר הניספים ולגבורת השורדים

לבדפשט ולינקה והקבוצה שוחררו. אמה של לינקה ושני אחיה שרדו את השואה, אך אביה נתפס בצד הארי והוצא להורג בפלשוב. ללינקה שלושה ילדים, 9 נכדים ו-4 נינים.

ד"ר יונתן דרזנר, בן יהודה והלנה לבית בליבאום, הדליק את הנר החמישי. התמזל מזלה של משפחת דרזנר, וההורים והאחות הצעירה דנקה, שרדו את גטו קרקוב ואת מחנה פלשוב, ונכללו ברשימת שינדלר והשתחררו בבריניליץ. את נר הזיכרון הדליק לזכרם של בני משפחת דרזנר ובליבאום שנרצחו בשואה. ליונתן שתי בנות, 4 נכדים ו-4 נינות.

נר הזיכרון השישי הודלק על ידי צבי גרינגרס, ששרד בזכות העובדה שיחד עם לושיה נמלט, עם תחילת המלחמה למזרח. בדרך לא דרך הגיעו ללבוב ומשם לרוסיה ומשם לקזחסטן. רק באוקטובר 1945 הסתיימה המלחמה עבור משפחת גרינגרס, כשליהודים אזרחי פולין הותר לחזור לפולין. את נר הזיכרון הדליק לזכר הוריו, יוסף ומלכה ולזכר אחיו זיגמונד וברנרד, לזכר הורי רעייתו חנה ושמעון אניספלד ולזכר בני המשפחה האחרים שנרצחו בשואה. לצבי בת ונכד.

מעצורים, שמחה וחיבוקים. ומיד אחר כך – דממה. אין לאן לחזור. אין מי שמחכה לשורדים. אין בית, אין מולדת. עכשיו צריך להתחיל מהתחלה. את נר הזיכרון הדליקה סטניה לזכר אמה, פרידה הולנדר ומשפחות הולנדר ואיינהורן. לסטניה שלושה ילדים, 7 נכדים ו-5 נינים.

יוסף בוסק, בן יהודה ואסתר, הדליק את הנר השלישי. הוא שרד את גטו קרקוב ומחנה פלשוב והשתחרר במחנה טרייזינשטט. כשחזר לקרקוב, קווה לפגוש קרובים ששרדו. מתוך 38 בנים, נכדים ונינים של הסבים זכריה ורבקה בוסק נותרו בחיים רק שבעה. יוסף אמר "למרות הכל, אשרי שזכיתי לתקומת משפחת בוסק במדינת ישראל". ליוסף בוסק 2 בנים ו-2 כלות ו-11 נכדים

את נר הזיכרון הרביעי הדליקה לינה רוזנברג לבית ועסטרייך, בת שפרה ומשה-אהרון, אשר שרדה את גטו קרקוב, ועברה לצד הארי כשהיא מצוידת בניירות אריים. באמצעות קשר עם מבריחים שפעלו בגבול סלובקיה הצליחה להגיע, יחד עם אמה ושני אחיה, לסלובקיה ומשם להונגריה. כאן הצטרפה לקבוצת מחתרת שכונתה "נאשה גרופה". ב-18 בינואר 1945 נכנס הצבא הרוסי

עצרת הזיכרון לניספים מקהילת קרקוב התקיימה ביום הזיכרון לשואה, בסימן 70 שנה לסיום המלחמה והתמקדה ב"כאב השחרור והחזרה לחיים".

ששה יוצאי קרקוב הדליקו נרות לזכר ששת המיליונים. ואלה הם:

דוד רייזר, נשיא הארגון, יליד קרקוב שהתגורר לפני המלחמה בהנובר, גרמניה. ב-1938 גורשה המשפחה לפולין ושבה לקרקוב, שם נכלאו בגטו. דוד שרד את המלחמה בגטו בוכניה, פלשוב, ומחנה עבודה בצניסטוחובה. עם סיום המלחמה חזר לקרקוב והתגייס להעלאת הפליטים והעקורים היהודים לארץ ישראל בנתיבי "הבריחה". בשנת 1947 הגיע דוד לישראל וכאן הקים את משפחתו החדשה. את נר הזיכרון הדליק לזכר אמו, ארנה לבית הירשפרוג, אביו בן ציון רייזר והאחות רות. לדוד בן ונכד.

את הנר השני הדליקה **אסתר סטניה מנהיים** ששרדה את גטו קרקוב, את מחנות הריכוז פלשוב ואושוויץ ואת צעדת המוות. יום השחרור הגיע כשהיתה במחנה נוישטט גלאווה, ואת רגע השחרור היא מתארת כהתפרצות צחוק חסר

למעלה מ-200 איש, יוצאי קרקוב ומשפחותיהם ותלמידי בתי ספר, השתתפו בעצרת הזיכרון ביום הזיכרון תשע"ה

החיים היהודיים בקרקוב אחרי המלחמה

אסף טל, חיליק ויצמן ובלחה שילה מ"יד ושם" ערכו ראיון על ד"ר אדיטה גברון על החיים היהודים בקרקוב לפני השואה ואחריה. הראיון פורסם באתר יד ושם לחינוך והוראה מתוקשבת. אנו מביאים כאן את הקטעים הנוגעים לחיים היהודיים בזמן המלחמה ואחריה.

ד"ר גברון היא פרופ' עמיתה במחלקה ללימודי יהדות באוניברסיטה היגלונית בקרקוב וראש המרכז לחקר ההיסטוריה והתרבות של היהודים בקרקוב. היא מומחית לתולדות יהודי פולין במאה ה-20, לתולדות השואה ולתקופה שאחריה. ד"ר גברון חברה בוועדה להסטוריה ותרבות של יהודי פולין באקדמיה לאמנויות ולמדעים, היא נשיאת מועצת המנהלים של מוזיאון גליציה, חברה במועצה המייעצת לפרויקט האירופאי לתשתית מחקרית על השואה ויועצת למרכז טאובה לחידוש החיים היהודיים בפולין.

הלוחמים היהודים נגד הגרמנים מחוץ לגטו הובילו לתגובות קשות של הגרמנים כלפי המחתרת הפולנית.

כמה מיהודי קרקוב שרדו והאם היו ניסיונות לחידוש החיים היהודיים בקרקוב לאחר השחרור?

בערך 10-11 אחוזים מיהודי קרקוב שרדו את השואה, אולם חלקם לא שבו מעולם לעיר הולדתם. רוב הניצולים היו היהודים שנמלטו לשטחי המזרח והעבירו את שנות המלחמה בברית המועצות. אלה ששרדו בקרקוב ואלה שחזרו לעיר ניסו להקים מחדש את הקהילה היהודית בעיר. מספר היהודים שנרשמו כתושבים קבועים של קרקוב (היו רבים שהיו תושבים זמניים בקרקוב מכיוון שהעיר שימשה גם כנקודת מעבר מרכזית לפליטים) נע בין 6,000-7,000 בני אדם. רבים מהמוסדות היהודים בעיר הוקמו מחדש, כולל הקהילה הדתית וארגונים פוליטיים שונים. רוב המוסדות הללו לא שרדו יותר מכמה שנים מכיוון שהאוטונומיה היהודית בפולין הוגבלה על ידי השלטונות הקומוניסטים. לאחר שלושה גלי הגירה גדולים ובעקבות תהליך של נטישת הזהות היהודית בקרב יהודים רבים, מספר היהודים בקרקוב צומצם באופן דרסטי. היום, יותר מ-20 שנה לאחר הקמת פולין העצמאית והדמוקרטיה, ישנה תחיה של חיים יהודים בעיר וכמה מאות יהודים חיים כיום בקרקוב.

סיפורה של קרקוב היהודית מוכר היום בעיקר מהסרט רשימת שינדלר. במה תרם או הזיק ייצוג קולנועי זה של השואה לזיכרון השואה והיהודים בקרקוב?

המקום של רשימת שינדלר בהעלאת המודעות לסיפורם של יהודי קרקוב ולתקופת השואה בעיר הינו חשוב ביותר. העובדה שמיליוני תיירים מבקרים בקז'ימז מאז 1993 קשורה בעיקר לתהודה שיצר הסרט. עם זאת, הסרט יצר בלבול מהותי בתפישת ההיסטוריה המקומית. המקום של הגטו, וחלק מהדמויות והאירועים כמובן שונו בהתאם למטרות הסרט, אך אנשים רבים לא מבינים את ההבדל שבין ההיסטוריה האמיתית לבין הייצוג הקולנועי שלה. ככלל, הסרט נעשה באופן זהיר תוך שימת לב לאלמנטים המקוריים של המציאות ההיסטורית והיה ניסיון לצלם את הסצינות במקום בו התרחשו המאורעות. עם זאת, היבטים רבים עברו תהליך של הכללה והשטחה - בעיקר בשל התחשבות בקהל הצופים המיועד, שלרובו יש ידע היסטורי ותרבותי מוגבל מאוד. נקודה חשובה מבחינה סוציולוגית והיסטורית היא העובדה שהסרט העלה למודעות של תושבי קרקוב ופולין כולה את הסיפור של יהודי העיר.

כיצד נעשו קרקוב ורובע קז'ימז סמל לחיים יהודיים ולתרבות יהודית בפולין?

רובע קז'ימז הפך להיות סמל לחיים יהודיים בעיקר משום שמבנהו העירוני לא הוחרב ונותר פחות או יותר כשהיה לפני מלחמת העולם השנייה.

(המשך בעמוד הבא)

מה ייחודו של גורל יהודי קרקוב בשואה? מצבם של יהודי קרקוב תחת הכיבוש הגרמני היה ייחודי בשל העובדה שהעיר הפכה לבירת הגנרלגוברנמן ולכן מספר החלטות בנוגע לאוכלוסיה היהודית של פולין נוסו לראשונה בקרקוב, או יושמו בעיר בהקפדה יתרה. קרקוב היתה אמורה להיות אחת הערים הראשונות בפולין ללא יהודים, ולכן כבר בראשית 1940 החלו הגרמנים לגרש באופן מתוכנן ושיטתי יהודים מהעיר. מאפיין ייחודי נוסף של קרקוב הוא שהגטו המקומי הוקם מחוץ לרובע היהודי ומרוחק מהמרכז - בשונה ממקומות רבים אחרים.

האם תוכלי להרחיב על ההנהגה הרשמית וההנהגה האלטרנטיבית בגטו קרקוב, על המתח ביניהן ועל יחסו של הציבור לשתי ההנהגות?

אם קודם המלחמה חיו בקרקוב בין 65-68 אלף יהודים, הרי שהמספר צומצם מיד לאחר תחילת המלחמה ל-15 עד 17 אלף, שהורשו לגור בתחומי העיר עם הקמת הגטו. בין היהודים שגורשו או שברחו מהעיר היתה קבוצה של מנהיגים פוליטיים, חברתיים ותרבותיים. מתוך שכבת המנהיגות שנותרה בקהילה היהודית, נבחרו חברי היודנראט הראשונים של קרקוב, אך אלה לא הצליחו לעמוד בציפיות הגרמנים. לכן הנאצים החליפו את חברי ההנהגה היהודית בנציגים שנתפשו כיותר "צייתנים" לגרמנים. רבים מיהודי הגטו הבינו את תפקיד היודנראט כמי שאמורים לאזן בין הנאמנות ליהודים לבין הניסיון למלא את אחר פקודות הגרמנים. ביקורת רבה נמתחה על המשטרה היהודית בקרקוב, שהיתה הארגון השנוא ביותר בקרב היהודים. ההנהגה היהודית האלטרנטיבית שפעלה כנגד הרשויות הגרמניות, הוקמה דווקא לא בגטו אלא מחוצה לו - על ידי חבורת צעירים שייסדו את המחתרת היהודית.

מה היה יחס האוכלוסייה הפולנית המקומית למדיניות האנטי-יהודית של הגרמנים נגד יהודי קרקוב?

האוכלוסייה הפולנית המקומית לא שיתפה פעולה באופן המוני עם הגרמנים ביישום המדיניות האנטי-יהודית, אך עם זאת אנחנו יכולים להצביע על מקרים שבהם פולנים הזדהו עם פעולות שהופנו כנגד יהודים. רוב התושבים הלא-יהודים התמקדו בהישרדות שלהם, בין אם מתוך פחד או מתוך אמביוולנטיות נמנעו מלעזור לשכניהם היהודים. הניסיון המאורגן הראשון לעזור ליהודים החל על ידי הז'יגוטה (המועצה להצלת יהודים במחתרת הפולנית) רק כאשר הגטו עמד להיות מחוסל, אך היו מקרים רבים של תמיכה אינדיבידואלית, בעיקר של פולנים נוצרים שסייעו ועזרו למכריהם וחברייהם היהודים. היו גם מקרים אחרים, בהם פולנים הסגירו יהודים לגרמנים או ששחטו אותם, אך כשיחותם בקרקוב היתה פחותה מאשר בשאר הערים הגדולות ובגטאות הגדולים. לגבי ההתנגדות, חברי המחתרת היהודית קיבלו סיוע מהפולנים, אך סיוע זה נפסק ברגע שפעולות

החיים היהודיים בקרקוב אחרי המלחמה (המשך)

ביהודים שאבדו בפולין, עניין בתרבות יהודית ובספרות, התייחסות למורשת היהודית כחלק מן המורשת הפולנית, פתיחות לתרבויות אחרות, נוסטלגיה וכו'.

במהלך השנים התגבש ייצוג של העולם היהודי באמצעות פולקלור. מה דעתך על אופן ייצוג זה? האם את רואה בו ייצוג מורכב ורב-רבדים או נטיה נוסטלגית או אף סטריאוטיפיזציה של הזיכרון?

אחד מאופני הייצוג הראשונים של התרבות היהודית היה באמצעות פולקלור, מאכלים ומוסיקה; ייצוג זה הפך לדוגמא לסטריאוטיפיזציה של הזיכרון. היום ניתן להבחין בייצוג מתוחכם ומגוון יותר של התרבות היהודית, שנעשה בהשתתפות אמנים יהודים מרחבי העולם, ומתמקד לא רק בתרבות העבר, כי אם בתרבות היהודית החדשה והתוססת של ההווה. תרבות יהודית שבאה לידי ביטוי לא רק על ידי מוזיקת כליזמר וסיפורים מן העיירות היהודיות (שטעטלך), אלא גם דרך תרבות ישראלית בת זמננו, דרך תחית ספרות היידיש ובאמצעות מופעי האוונגרד היהודי ממגוון ארצות.

כיצד את רואה את עתידה הפולני-יהודי של קרקוב, את עתיד הזיכרון היהודי ועתיד הקהילה המקומית?

באשר לזיכרון ולהנצחת העבר היהודי העשיר והשואה – ישנן יוזמות רבות, פרויקטים ומוסדות המעורבים בכך, וכמובן עבודה שיש עוד לעשות. יש להדגיש גם את העניין הגובר בהיסטוריה, בתרבות ובספרות יהודית בקרב צעירים; אחת מתוצאותיו של תהליך זה היא התפתחות המחלקה ללימודי יהדות באוניברסיטה היגלונית. כרגע המחלקה מונה כ-150 סטודנטים ו-15 דוקטורנטים והמחלקה עתידה להפוך בקרוב למכון ללימודי יהדות. כמו כן, ישנם סטודנטים המתעניינים בלימודי השואה ובהיסטוריה ישראלית בת זמננו. נוסף על המוזיאונים והמרכזים התרבותיים ישנו גם מרכז אקדמי – המרכז ללימודי ההיסטוריה והתרבות של יהודי קרקוב – העוסק בהיסטוריה היהודית המקומית ובזיכרה. בהקשר הפולני הכללי, אני יכולה להבחין בהיבטים חיוביים רבים, הן בחיים היהודיים הקהילתיים בקרקוב והן בזיכרון ובהנצחה של העבר היהודי. ישנה קהילה יהודית דתית וכן מרכז חברתי תוסס (JCC), ישנם יותר ויותר צעירים המעורבים בחיים היהודיים, גם אם חלקם מגיעים מנישואים מעורבים בין שתי תרבויות ושתי דתות. למרות הכל, חיים יהודיים קיימים ומקובלים, ונעשו לחלק בלתי נפרד מהמרקם העירוני.

למעשה הוא מהווה אחת מהדוגמאות הנדירות לרובע יהודי עם בתי כנסת, שחלקם עוד בשימוש, בתי קברות ומורשת תרבותית שעודנה נוכחת. ייחודו וסמליותו של הרובע בחידוש החיים היהודיים, טמונה לא רק בשימור ההיסטוריה והמורשת, אלא גם בתרבות היהודית ובחיים החברתיים והדתיים העכשוויים. קז'ימיר, על בתיו המקוריים, מהווה אכסניה למוסדות רבים המנחילים ידע על העבר, הנצחה והסברים על המציאות כיום.

כחברת הקהילה היהודית בקרקוב כיום האם תוכלי לספר על החיים היהודיים העכשוויים בקרקוב?

הקהילה היהודית בקרקוב הקטנה, בהשוואה לקהילה שהתקיימה לפני המלחמה, אכן רואה עצמה כממשיכה של הקהילה היהודית ההיסטורית ותפישתה זו כוללת לא רק התרפקות על עבר מפואר אלא גם אחריות ומחויבות רבה. הקהילה היהודית הדתית היא הנציגה הרשמית של היהודים בקרקוב, אך ישנם יהודים מקומיים רבים המזדהים כפולנים, או כבעלי שורשים יהודיים ושאינם חברים בקהילה, ויש המשתייכים לארגונים יהודיים כגון המרכז הקהילתי היהודי (JCC) או להתאגדות החברתית תרבותית היהודית (TSKŻ). לאחרונה החיים היהודיים בקרקוב נעשו מגוונים יותר על ידי שני ארגונים – חב"ד ובית קרקוב (קהילה רפורמית). כל שנה גדל מספר החגיגות של חגים יהודיים, טקסים אישיים כגון חתונות, וחגיגות בר ובת מצווה. יתרה מכך, החיים היהודיים היומיומיים נעשים תוססים ובולטים יותר.

האם מוסדות ואירועים יהודיים בקרקוב כיום מייצגים מעין רנסנס יהודי פולני? הם מייצגים את התרבות היהודית או את הנצחתה? מדובר בתופעה מקומית או כלל פולנית?

אירועי תרבות יהודית הנערכים בקרקוב, כמו פסטיבל תרבות יהודית בקז'ימיר, מייצגים את העניין המתחדש בתרבות יהודית. בדרך כלל מדובר בשילוב של הנצחה בצד תרבות יהודית ממשית. רוב הקהל באירועים אלה אינו יהודי. הפסטיבל ומגוון המוזיאונים המוקדשים להיסטוריה ולתרבות יהודית, היו בתחילה תופעה מקומית, שבעקבות הצלחתה התפשטה לערים ולמקומות אחרים. עתה, מדובר בתופעה פולנית, שקרקוב משחקת בה תפקיד חשוב.

אם ננסה לאפיין את הקהל הפוקד אירועים ומוסדות אלה, הרי שהוא מגוון. אין קבוצת גיל דומיננטית, וכל קבוצה נמצאת שם מסיבה אחרת: עניין בהיסטוריה או

תלמידי ומורי
בית הילד של
"המזרחי:
בקרקוב,
אחרי
המלחמה.
(התמונה)
מהאוסף של
הדסה זהבי)

המסמך ששרד

בשנות העשרים המוקדמות של המאה שעברה, חיפשו יהודי קרקוב מועמד ראוי להיות הרב הראשי של העיר. כולם, פה אחד, החליטו שהאיש המתאים ביותר הוא הרב יוסף נחמיה קורניצר, בנם של הרב עקיבא קורניצר ורייזל, בת הרב שמעון סופר שהיה רבה של קרקוב.

לאחר נישואיו לברידל, בת הרב פנחס חיים קליין, רבה של עיר סעליש באוקראינה, התמנה לראש הישיבה במקום ולאחר פטירת חותנו, ב-1912, התמנה תחתיו לרבה של סעליש.

כשהגיעה אליו בקשה מאת ראשי הקהילה היהודית בקרקוב, לכהן כרב הראשי של קרקוב, סירב הרב קורניצר לעזוב את העיירה בה הוא כיהן כרב. יהודי קרקוב עמדו על כך שהם רוצים אך ורק את הרב נחמיה קורניצר כרב העיר, והיו מוכנים לחכות עד אותו זמן שהרב קורניצר יעתר ויסכים, בכל זאת, לבוא לקרקוב.

חלפו שנים ובקרקוב לא כיהן רב ראשי. יהודי קרקוב החליטו להתארגן, ו-55 מבתי הכנסת ובתי התפילה הגדולים של העיר הוציאו, כל אחד, הזמנה רשמית לרב נחמיה קורניצר, כשעל גבי ההזמנה של כל אחד מבתי הכנסת הופיעו חתימותיהם של קבוצה גדולה של מכובדים של אותו בית תפילה. כל ההזמנות הנ"ל חוברו יחד כספר, ומשלחת של חשובי העיר העבירה את הספר, הכולל למעלה מאלפיים חתימות של החשובים ביהודי העיר של העיר, לרב נחמיה קורניצר.

המאמץ המרוכז הזה שכנע את הרב, ובשנת 1925 עבר קורניצר לקרקוב וקיבל על עצמו את התפקיד של הרב הראשי של קרקוב, משרה שהיתה פנויה במשך שלושים ושלוש שנים, ושרת בה שמונה שנים, עד לפטירתו בשנת 1933.

מר ברל שור מוסר כי המקור של ספר ההזמנות עם כל החתימות נמצא אחרי המלחמה על ידי שבתאי פרנקל, אחד מחתניו של חתנו של הרב.

בזוהי
יוסף
נחמיה
איש בית דלי דולה ומשמה מתורת רבו
לאחרים מים טהורים, אראנו מראש צורים.

היה אדונינו מיד נזר ישראל ועטרה צפירת תפארה, מארזי הלבנון אדירי התורה. ידיו רב לו לאסופי שמעתתא אליבא דהלכתא בראי ברורה. כל רז לא אנוס לו ולא ממנו נסתרה. כבוד הרב הנאז שלשלת היוחסין מיה יוסף נחמיה שליטא בהרב הנאז הצדים מיה עקיבא קארניטצ'ר נבנימ, לו העני והמשרה, מהרה יבא ויפתח לנו שערי תורה, ישכנו בטח ושאנו עד ביאת יום הבשורה.

זר היום בהתאסף עם ברוכי ה' עם בעלי אסופות אנשים חכמים ומיודעים וכמסמדות נטועים אנשי שם מטיבי לכת ענו כלם פה אחד, הזאת העיר כלילת יופי כרכא דכולא ב' יסודתה בהררי מודש נאוני ישראל ומדושו להשביע ולהשפיע להפירות ולהרבות עדרים עדרים צאן מרשים נדיים נעשו תישים, אילי תרשישים, ועתה זה הרבה שנים ה' לסח את אבן הראשה וכל המאורות משתמשים בכתר אהר.

ועתה לבנו נשוב את האבן על פי הבאר ונתנה ראש רועה אבן ישראל דבר אהר דודר ולתמוע יתד בממון נאמו לתלות עדיו כל שליט הנבורים, אז יבמע כשחר אורים, דודר דורים, והלכנו ללכת אורות איזה דרך ישכנו אור ישראל ומדושו והנה אורו זרח אור לישירים, ויטנו כל העם וירנו רינה וישועה באחלי צדיקים, כאור בסו זרח שמש בסר לא עבות, עבות שלשה בעינו תלתא תלתא בחד סינא חכמה ענוה ויראת חטא, נפיש' זכותי וזכות אבותיו זרע מודש מחצבתו ובהטהיל את הקהל יתמעו ולו תרועה, תרועת מלך בו, וכתוב בספר וחתום, וקיימנו ומבלנו תפארת עוזמו עלינו לעטרו ולכללו בכתר הרבנית בתור רב אב בית דין להורות לעם חסים ישרים משפטים צדיקים, דיני איסור והיתר מומאה וטהרה מידושו נטיו וחליצה בצרוף בית דינו הצדק יפין אורו ביו איש ואחיו ובין גרו, ככתוב בתורת משה בחירו לעמוד בפרץ ולגדור גדרו, ולהיות נחל נובע מקור חכמה לדלות ולהשקות מתורתו נדיים ותישים עדרים צאן מרשים, וכל אשר ימצא חז בעיני שכלו לסמכוהו בסמיכת חכמים סמוכו לאורייתא ולהראות יסר תפארת גדולתו יסר דאורייתא פעמיים בשעתא לדרוש בביהכ"נ ברכים בשבת הסמך לחג המצות, ובשבת תשובה לפני ה' לרצות, וכנהוג בכל התפוצות מהרה יהי מסובצות, בחדוה ודיעות ודבר בעתו (נעלענענדייטס־דרשה) מה טוב, זאת חסת התורה, ואלו דברים שאדם אוכל מקצת פירותיהו בעוה' ליתן לו מקופת המהל די מחסורו ופרנסת אנשי ביתו ומדור לפי צרכו לפי כבודו וכבוד הממון, ובמא עת דודים מצהלות חתנים מחופתם רחיש לפי ערך הגדו כנהוג, ומשלוח מנות ומעות רגל לפי נדבת לב בע"ב וכו' די ישלח לפניו מלאכו לשמרו בדרך הלכו עם כל ביי ובני חינוכו ויגדל נא כחו פי שנים ברוחו עד כי יתנו עוז למלכו ויירם סרו משיחו.

פה כראקא לסדר ולפרט ואתנה לך לחות האבן התורה והמצוה אשר בתבתי להורות'.

ההזמנה שנשלחה לרב נחמיה קורניצר בבקשה לבוא ולכהן כרבה של קרקוב

תזכורת לכל מי שטרם שילם את דמי החבר השנתיים בסך 150 ₪
להחל האחאה לת.ד. 17209 תל אביב 6117102 לחליפין 1838 הצברה הנקאית
לחשבון 2167/89 הנק אי"א (13) סניף 079 הרצליה

נעורים בקן השומר הצעיר בקרקוב

...אנסה "לנחות" בקרקוב, עירנו היפה, ולהגיע לרחוב דיטלובסקה 36, אל קן השומר. הכניסה לא הייתה קלה, עברנו דרך חצר בצל חומה גבוהה, שמאחוריה הייתה מוסתרת כנסייה נוצרית, אל פרוזדור חשוך, ומשם אל חצר שניה בה עמד מבנה חד קומתי ישן. בדלת כניסה מרופטת, ללא ידית, נכנסת אל שלושה חדרים, שם התנהלו חיים רועשים. צעירים במעגלי הורה רקדו בליווי שירה "אין זה פלא..."

אנו, חברים בגדוד "בני-חורין" בשנות השלושים המוקדמות של המאה, היינו ילידי שנות מלחמת העולם הראשונה, בנים ובנות למשפחות יהודיות מסורתיות ואף חרדיות. החיים בבית התנהלו לפי נוסח שמירה על קיום תרי"ג מצוות על פי המסורת מדורי דורות.

אנחנו הצעירים קיבלנו את קיום תנועת "השומר הצעיר" כבשורה גדולה והיה עלינו לעמוד מול סירוב הורינו. הבנו כי לא מדובר כאן רק על בילוי זמן פנוי לאחר לימודי יום בבית-הספר, אלא הרגשנו כי מכאן מובילה הדרך לארץ-ישראל... נמשכנו אל הפעילות בקן. בערב קר של חורף ישבנו צפופים על ספסלים מול תנור, בקור, כאשר גחלים לוחשות מעלות

לשונות אש שדמו למדורה. בהתלהבות שרנו משירי ארץ-ישראל: "מולדתי, ארץ כנען", "הלאה ירדן, הלאה זרום, יהמו מימך" ועוד.

הבילוי בטיולי שבת היה אל מחוץ לעיר, אל הרים Krzemionki או לחווה החקלאית של החלוצים Cichy Kacik. טיול שבת הסתיים כרגיל במפקד מרשים. זכורים בהתרגשות רבה הטיולים הארוכים, חלקם ברכבת, רובם בעלייה ברגל להרים, למרכז הרי הטטרה, לזקופנה, וגם מערבה לקרפטים, אל הבסקידים. טיולים אלה, בחיק הטבע, עיצבו בנפשנו טעם של מאמץ פיזי ונפשי, לדעת להתגבר על חולשות ולהגיע אל הפסגה.

היתה זו תקופה של עזיבות "בוגרים" את התנועה. ב-1931, בגיל 17-16 נשארנו ללא שכבת בוגרים, שחלקם עזבו וחלקם עלו לישראל. פינק, המדריך, היה המייצג את התנועה בציבור הציוני, בוויכוחים רבים באסיפות, ובארגון פעילות יום-יומית. זוגות זוגות יצאנו לאיסוף תרומות למען קרן קיימת לישראל או למען ארץ ישראל העובדת... פינק, כראש הקן, טיפל בשליח שבא אלינו מארץ ישראל, אולם אז השליחים היו מגיעים ללא תקציב והיה צריך לדאוג לקיומם, פשוטו כמשמעו.

בשנות השלושים היתה סיסמה חדשה בתנועה, שאותה השמיע מאיר יערי לראשונה: "בראש וראשונה – הידיים", בארץ ישראל זקוקים לחלוצים ולא לסטודנטים באוניברסיטאות. נחוצות ידיים עובדות, ידיים חורשות אדמה וסוללות כבישים. ויכוחים רבים ניהלו חברי "בני-חורין" – היו שטענו שיש להשתלב ב"פרודוקטיביזציה", להפסיק את הלימודים בגימנסיה ולעבוד במקצועות פרודוקטיביים: נגרות, מסגרות וכו'.

רבקה רייכר

רבקה רייכר, בת צבי ומרים ליפשיץ, ילידת קרקוב (1914-2015), בת למשפחה חרדית, אביה היה רב, חזן ומלמד תורה. סיימה את הגימנסיה העברית בקרקוב ב-1933, והצטרפה לתנועת השומר הצעיר בהסתר, ובניגוד לרצון אביה עלתה לארץ-ישראל בסוף ספטמבר 1936. תחילה הגיעה ל"מצפה הים" בנתניה, ובהמשך ל"פרדס הגדוד", שם עבדו החברים בעיקר בסלילת כבישים, בניין, אריזה וקטיפה. את ביתה בנתה בקיבוץ יד מרדכי.

ארכיטקטים יהודים בקרקוב

ד"ר ברברה זברויה, היסטוריונית של אמנות פולנית וחוקרת ההיסטוריה של יהודי קרקוב, חקרה במשך שנים את עבודתם של ארכיטקטים יהודים בגליציה ובקרקוב, ועומדת להוציא לאור ספר הכולל ביוגרפיות של 90 ארכיטקטים יהודים שפעלו בקרקוב.

האדריכלים שאת הביוגרפיות שלהם חקרה זברויה, ויתפרסמו בספרה הם: אברהם אברמוביץ, יהושע אוברלנדר, מיכאל אולם, שמואל מילק אושיק, יוליוס אינטרכט, אמיל אלמוייל, וילהלם אפטר, שמואל באום, מקסמיליאן בורנשטיין, ברנרד בירקנפלד, אירנה ברטיג, איגנץ יצחק ברגר, שמואל ברנד, לאופולד ברנר, ארתור ברנר, הרמן הירש גוטמן, לודוויג לזר גוטמן, איזידור גולדברגר, פנחס גולדווסר, לודוויג גינטל, ברנרד אלברט גלזר, אברהם אדם גרדה, יעקב גרינברג, זיגמונד גרינברג, שמואל דוידוביץ, אלפרד יוסף דונטוך, זיגפריד האוזנר, הנריק הבר, רודלף הנד, איסר הרבנד, יוסף וטצשטיין, יוסף וינברגר, רומן אברהם ויינדלינג, איזידור ויינבר, שאול וקסנר, טוביאש וקסנר, לאון זונשטל, יעקב זילברשטיין, מקסימיליאן זילברשטיין, אהרון סלומון זינגר, יוסף טאוב, פרידריך טדנייר, בנימין טורבה, יצחק איגנץ טיסלוביץ, לזר טננבאום, סלומון יונקלר, הנריק הירש יעקובוביץ, אשר לאוכר, מאיר מקסמיליאן לבנהיים, זיגמונד לוקס, לאון ליברמן, מרקוס ליברמן, פרדיננד פייבל לייבלינג, הוגו ליליינטל, הנריק היינריך למנסדורף, סטפן למנסדורף, סטפן לנדסברגר, שלום סטניסלב מהל, שמואל

ד"ר ברברה זברויה

מהל, עמנואל מורגנבסר, רודולף מורגנבסר, שמואל סטניסלב מנבר, קרול מנשה, שמואל נבנצל, זיגמונד סנדהאוז, יוסף סרה, אדוורד פורשמידט, דוד פלדמן, סלומון סטפן פלדמן, לאון פניגר, זיגמונד יהוכים פרוקש, ברנרד ברל צימרמן, קרול צימרמן, אדמונד קוסמר, נחמן קופלד, וולדיסלב וולף

קליינברגר, אדוורד קרייסלר, לזר רוק, זיגמונד יזי רטהירש-רולצקי, אדולף רוטטרסמן, הנריק חיים ריטרמן, דינה רייטר, מאוריצי משה רפפורט, זליג שולולף, אדמונד שונברג, מאוריצי משה שטיל, יעקב שטנדיג, אדולף אברהם שיודמאק, רלה שמיידלר, יעקב יאן שפירא.

בין הפרסומים של ד"ר זברויה בנושא היהודי: עיר מתה – אדריכלות הקהילה היהודית בקרקוב בשנים 1868-1939; בית הלוויות בבית הקברות היהודי ברחוב ירוזולומיסי'ה בקרקוב; הקהילה היהודית של פודגוז'ה בשנים 1891-1936; מקורות אמנותיים של בית הכנסת טמפל בקרקוב; אדריכלים יהודים בקרקוב 1868-1939.

מקרקוב לארץ ישראל

למרסיו, ולצאת משם באוניה ארצה. בעזרת "הגיוינט" הסתדרנו בבית-מלון, קיבלנו שני חדרים קטנים, שהיה צורך לנקותם היטב מהלכלוך שדבק בהם.

בפריז שהינו למעלה מחודש ימים, ולפני המשך הנסיעה היה עלינו לעבור בדיקות רפואיות: רנטגן, חיסונים, בדיקות דם וכו'.

ב-14 בפברואר 1949 יצאנו, יחד עם עוד כ-300 אנשים, לתחנת הרכבת, בדרכנו למרסיו. כשהרכבת זזה עמדו המלווים על הרציף ושרו את המנון "התקווה". היה זה מעמד מרגש מאד. למחרת הגענו למרסיו, וכאן המתנו עוד שבועיים.

אחרי חודשיים מתחילת המסע ארזנו שוב את חפצינו והגענו לנמל מרסיו. הפלגנו באוניה "גלילה", וכמה שעות אחריו הפליגה גם האוניה "נגבה".

ביום שישי, ה-10.3.1949 הגענו לחיפה. האוניה עגנה בנמל, ואנו, כשדמעות בעינינו הסתכלנו על אורותיה של חיפה. אנשים בכו, צחקו, התחבקו. התרגשות רבה אחזה בכולם. סוף-סוף לאחר כל התלאות שעברנו, הגענו לארצנו הנכספת!!! עברו מספר שעות. הגיעה משאית ולקחה אותנו לבית העולים, בקרית מוצקין. שיכנו אותנו בצריף עץ והתחלנו את החיים בארץ-ישראל.

הדסה עציון

בראשון בינואר 1949 יצאנו מקרקוב. נסיעתנו הייתה סודית, ולא הרשו לי ללכת לביה"ס ולא ל"מזרחי", למוסד ברח' מיודובה, כדי להיפרד. חברות, מדריכות ומורות כעסו עליי, משום שלא נפרדתי מהן - זאת כתבה לי אחר כך חברתי פסיה, כשביקשתי לקבל את תעודת המעבר החצי שנתית. מסתבר שהמחנכת סירבה לתתה באומרה: "מי שלא בא להיפרד ולומר שלום, לא מגיע לו לקבל תעודה". היא אפילו לא חשבה שאולי יש סיבה מוצדקת לכך. מה לעשות, בני אדם לא תמיד מבינים ויודעים את הסיבות להתנהגות מסוימת. בערב נפרדנו מבעלת-הבית שלנו, גבי רומנוביצ'ובה, ונסענו לגבול צ'כיה.

למחרת בבוקר הגענו לפראג, ולאחר מנוחה קצרה נסענו ברכבת לגבול אוסטריה; עברנו ביקורת, ובמיוחד בדקו את התיק שלי בו הייתה קופסת העץ היפה שקנינו בקרקוב, ב'סוקיניצה'. הנסיעה דרך אוסטריה הייתה בנוף מקסים של הרים גבוהים מכוסים שלג ונהרות שוצפים. תוך יום עברנו במעבר אינסברוק ומשם, דרך מנהרות רבות, הגענו לבזל שבשווייץ ומשם לגבול הצרפתי, ולפריז. בכל מעבר גבול בדקו את המזוודות והדרכונים שלנו, וכמובן את הקופסה שלי. נסענו במחלקה שנייה, שהצפיפות בה הייתה רבה.

לפריז הגענו ביום החמישי למסע, בציפייה להגיע

עוד על "הבריחה"

בגליון מרץ התפרסם מאמרה של ד"ר מירי נהרי על תנועת "הבריחה" בקרקוב, ובספרו של יוחנן כהן "עוברים כל גבול – הבריחה, פולין 1945-1946", מצאנו עוד פרטים מעניינים על פעילותו של חברנו דוד רייזר.

דוד רייזר היה חבר ב"מסגריה" (שם צופן למעבדה) בקרקוב של קרקוב, ושם הצופן שלו היה "פישר".

"המסגרים" הקרקובאים היו דוד רייזר, יעקב שוורץ, אריה באואר, חיים כמלניק ויצחק קרייזר, והם עסקו בייצור חותמות שנדרשו לצורך הדפסת תעודות ומסמכים שונים והדפסת ניירות "רשמיים" או שכולם.

השיטה היתה להעתיק בדיוק מירבי את החותמת על נייר פרגמנט, להכין בעזרת ג'לטין שקוף וכמה טיפות גליצרין חומר נוזלי, אותו היו מזליפים ומחליקים על גבי זכוכית. השלב השלישי היה הטבעה על "המטריצה" את ציור החותמת שעל נייר הפרגמנט. מכל "מטריצה" ניתן היה להפיק 20-30 חותמות. בשיטה דומה הופקו גם טפסים "רשמיים". למותר לציין כי הציוד היה פרימיטיבי והאמצעים פשוטים ביותר.

בעמוד 213 בספרו כותב יוחנן כהן כך: "קרה פעם שמעבר כזה מדירה לדירה כמעט ועלה לאריה באואר ולדוד רייזר במאסר. ומעשה שהיה כך היה: השניים צעדו להם באון ובביטחה באחד מרחובות לודז', עד אשר נתקלו בשני סוכני או-בה חשדניים. אלה גילו עניין רב בזהותם, וחשדו בהם כי הם גרמנים. רק לאחר בדיקה יסודית וקשוחה שוכנעו האדונים במעילי עור כי לפנייהם בסך הכל שני יהודים המתגוררים ב"מרכז הפרודוקטיביזציה" ברחוב זאכודניה. אריה ודוד המשיכו בדרכם, כשרגליהם רועדות במקצת, וצעדו מתונות, כשהם כופים על עצמם שלווה מדומה. רק בהגיעם לפינת הרחוב ובהביטם אחורנית שינו

כיוון הליכתם ופתחו בריצה..."

"הבריחה" פעלה בצורה מחתרתית ופעילות המעבדה היתה סודית ביותר, ופרט לעוסקים בדבר ושניים-שלושה פעילים מרכזיים איש לא ידע על הפעולה דבר.

סוף סוף נוסעים הביתה

ביוני 1946 חזרנו לפולין מסיביר. תחילה הגענו לוורוצלב, שם נולדה בתנו, וחודש לאחר לידתה חזרנו לקרקוב בה גרנו עד ינואר 1950.

כבר בשנת 1947 חשבנו להצטרף לקבוצה שהתכוננה לעבור את הגבול עם תנועת "הבריחה", אך אשתי סירבה לנסוע בחורף עם תינוקת בת חצי שנה. ניסינו לברר כיצד אפשר לקבל ויזה, אבל לא הצלחנו, וב-1949, כשנחתם ההסכם על אפשרות הגירה לישראל, נסעתי לוורשה כדי למלא את טפסי ההגירה. בנובמבר 1949 קיבלנו אישור הגירה לישראל, בתנאי שנעזוב את פולין עד סוף מרץ 1950.

עזבנו בינואר 1950. ערכנו רשימה של כל מה שאפשר לקחת: סל אחד עם בגדים אישיים, שישלח בבטן האוניה, ומזוודה אחת שתלווה אותנו לאורך המסע שלנו.

יום לפני נסיעתנו קיבלתי את הדרכונים בשגרירות ישראל בוורשה, ומסמכי מעבר דרך צ'כיה, אוסטריה ואיטליה. למחרת יצאנו לדרך ברכבת. לאחר כשלוש שעות של בדיקת המסמכים התחילה הנסיעה. בתחנת הגבול הורידו אותנו לביקורת ובדיקת המזוודה. שם לקחו לנו דברי ערך פעוטים מזהב: טבעות נישואים, מדליון זהב קטן עם שרשרת של בתי וגם... קומקום חשמלי. לאחר הביקורת הזו, עצרנו שוב בתחנת ביקורת צ'כית ומשם נסענו לאוסטריה, ושוב ביקורת נוספת, כשהמשטרה שומרת שלא נצא מהקרונוות. עברנו את אוסטריה. מרחוק, ראינו בהרים אנשים עושים סקי וחיים כל כך נורמאליים.

התחנה האחרונה באירופה הייתה בעיר ונציה. הועברנו בסירות לאי קרוב, ושוכנו באולם גדול במנזר. בקבוצה שלנו היו כ-200 אנשים, כולל ילדים וזקנים. אני עם כמה אנשים שילמנו לדייג שהעביר אותנו לפנות בוקר לחוף לידו שבוונציה. בוונציה טילנו וקנינו בצל, כי אמרו לנו שבשיראל אין בצל. בערב חזרנו למנזר.

ביום השביעי להמתנה נגמרה לנו הסבלנות והכרזנו על מרד. המרד לא עזר לנו, אך ביום העשירי הגיעה האוניה "גלילה", ועלינו עליה. הורידו אותנו לאולמות מתחת לסיפון, היו שם דרגשים בשתי קומות. המקום היה דומה לאולמות במחנה הריכוז. היה צפוף מאוד. עמדנו כחמש שעות ואז יצאנו לסיפון. שם היה הקפיטן ומלחים ישראלים. נכנסנו לחדר אוכל וקבלנו תפוזים. הלילה עבר בסדר, אבל היה מחנק. בבוקר עלינו לסיפון, לחדר אוכל וקבלנו הסבר שבפברואר הים סוער ומבקשים מאיתנו

עולים על סיפונה של "גלילה"

להשתדל ולא לצאת לסיפון.

ביום השני הים סער, והאוניה התנדנדה מאוד. אנשים התחילו להקיא, בקרבת האי כרתים נדמה היה לנו שזה הסוף של המסע שלנו. ביום החמישי הסערה הסתיימה. אחרי יום שקט התקרבו לחופי חיפה, ולא האמנו למראה עינינו - הכול היה מכוסה בשלג. זה היה 6 לפברואר 1950, והשלג הגיע עד לתל-אביב.

לאחר שהאוניה עגנה בנמל, ירדנו לחוף, קיבלנו מנת די.די.טי, והעבירו אותנו ל"מחנה יהודה" ליד חיפה. למגורים קיבלנו פחון צבאי, ושם לנו לילה אחד. הסתבר שיש פרצות בגדר המחנה ואפשר לצאת דרכן. יצאנו דרך פירצה, ולאחר שעת הליכה הגענו למושב הגרמנית בחיפה, לביתו של גיסי, שם קיבלנו חדר למגורים. חזרתי למחנה והוצאתי את המזוודה שלנו. אחרי שבוע נסעתי לתל אביב לקרובים של אשתי. אחרי כשלושה חדשים, בעזרת חברים, מצאתי עבודה בעירית תל-אביב, וגם דירה קטנה בשכירות ברמת גן, בה התגוררנו שש נפשות במשך שלוש שנים. ב-1958 עברנו לדירה משלנו ברמת גן.

צבי גרינגרס

הדרקון של קרקוב

הדרקון של וָאוּל (בפולנית Smok Wawelski) ידוע בפולקלור הפולני.

האגדה מספרת שבימי קדם חי במערה דרקון שהטיל את אימתו על העיר ונהג לטרוף בתולות. המלך הבטיח לתת את בתו לאישה לגבר שיצליח לגבור על הדרקון. וכך, חרש צעיר, בשם קרקא, הצליח במשימה - הוא לקח טלה

ומילא את ראשו בגופרית, והניחו על פי המערה. הדרקון הרעב בלע את הטרף, וכשהיה הטרף בבטנו - שרפה אותו האש. כדי לכבות את האש רץ הדרקון לנהר, טבל בו את ראש, התפוצץ ומת, וכך זכה החרש הצעיר, בידה של הנסיכה.

הדרקון מונצח על ידי פסל הניצב עד היום

בקתדרלת ואוול על התל הנושא את אותו השם, וכן תבליט המנציח את הנסיך הפולני קרקוס, מייסד קרקוב, אשר הביס את הדרקון, ולפי האגדה הקים מצודה במקום.

ב-1970 הוקם מול המערה פסל מתכת בדמותו של הדרקון, והותקן בו מנגנון המדמה יריקת אש בכל 5 דקות.

כובעים ותחפושות לחתונה בת הצדיק

ב-1931 נערכה בעיירה בובוב, הנמצאת 83 ק"מ דרום-מזרחית לקרקוב, חתונתם של נחמה חנה גולדה, בת הרב בנימין הלברשטס האדמו"ר מבובוב, והתלמיד החכם משה סטמפל, בנם של בעלי מלון רויאל שבצומת הרחובות גרטרודי וגרודצקה בקרקוב. החתונה נערכה ברוב הדר ופאר של אז, ושלוש רכבות נשכרו במיוחד על מנת להביא את מאות האורחים מקרקוב לבובוב.

בארכיון (NAC Narodowe Archiwum Cyfrowe) נשתמרו תמונות מאותו אירוע, וכך גם באוספיו של זאב (וילק) אלכסנדרוביץ. לאחרונה התפרסמו בעתון האינטרנטי krakow.gazeta.pl מספר תמונות, שאותן בחן בקפידה, לבקשתנו, מר יוסף בוסק.

והרי לכם מספר תובנות על אופנת הכובעים בחתונה בתחילת שנות השלושים של המאה הקודמת:

המשתתפים בחתונה נהגו ללבוש תחפושות שונות שכן כפי שבפורים מצווה היא להתחפש ולשמות, כך גם בחתונה. מסתבר שהמשתתפים התקנאו דווקא בכובעי הגויים וכך אפשר לראות שאחדים מהמשתתפים

חובשים כובעים בעלי ארבע פינות הקרויים "רוגטובקי" (בפולנית 'רוג' = פינה). הרוגטובקי היה מקובל אצל הקרקובקים (קרקובאים פולנים) כחלק מהתלבושת הלאומית שלהם, בדרך כלל החלק העליון של הכובע היה בצבע אדום ושוליו בצבע המעיל.

חוגגים אחרים חבשו כובע "קולפק" – כובע עשוי צמר כבשים שהיה מקובל בגדוד התזמורת שבאוקראינה נקרא "הקפלה התזמורתית של הצבא". כובע אחר המופיע בתמונות הוא כובע של קצין מהצבא הפולני שהיה קיים זמן קצר בלבד, בימי נפוליאון בתחילת המאה ה-19, וגם הוא היה בעל ארבע פינות (ברוב צבאות העולם מקובל כובע עגול שבפולנית נקרא "מציובקה"). היו משתתפים שחבשו שטריימל עם זנבות, ושל האחרים - ללא זנבות. ונמצא מי שהסביר כי כל שטריימל עשוי זנבות, אלא שבונים אותו יפה ומהוקצע, וכשהוא מתבלה, המבנה מתקלקל, והזנבות בולטים יותר – דהיינו, שטריימל הזנבות הוא פשוט שטריימל ישן מאד.

תמונות נוספות מאותו אירוע וגם כתבה בנושא בכתובת: [krakow/http://krakow.gazeta.pl/](http://krakow.gazeta.pl)

56,35798,17265832,Na_dworze_cadyka_Ach_co_to_byl_za_slub_ZDJECIA_.html

קוראים כותבים

יששכר למברגר: בריינדל ילידת 1892, חיה ילידת 1894, רייזל ילידת 1897, מרים ילידת 1899 ורבקה, כולן בנות אברהם בצלאל למברגר ושרה פסל לבית הורוויץ. לפני המלחמה גרה המשפחה ברחוב בוז'יגו צ'יאלה 12, ואחר כך ברחוב קרקובסקה.

פרדי למברגר

052-2802825

fredloje@netvision.net.il

אני מחפש מידע על ירמיהו (ירמק) קרטגנר, אחיהם של יאנק פניגר (יליד 1908), הנק קרטגנר (יליד 1909) ומיצי קרטגנר (ילידת 1917). ירמק נולד בשנת 1914 ובערך בשנת 1932 גויס לצבא הפולני באיזור גדנסק. יתכן שחזר לקרקוב והיה בגטו, וככל הידוע לנו הוא נרצח יחד עם כל משפחתו בשואה.

האם מישהו יודע עוד משהו על האיש?

בנוסף, אני מחפש מידע על האחיות הנשואות של סבא

מרכז הארגונים של ניצולי השואה בישראל Center of Organizations of Holocaust Survivors in Israel

המסגר 55 ת.ד. 57403 תל אביב 6721707 טל' 03-6243343 פקס 03-5613884

Email: merkaz1113@gmail.com www.holocaust-s.com

